

εἰς «δέον εἶναι» ὄχι ἢ Ἰδέα ἐν γένει ἀλλ' ἢ Ἰδέα τῆς Ἰδέας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἢ ὑπεροχὴ τοῦ εἶναι δὲν σημαίνει ἀπ' εὐθείας ὅτι τὸ «δέον εἶναι» φθάνει πέραν τοῦ (ὑπόδρους) εἶναι, ἀλλὰ ὅτι ἢ λογικότης τῆς ἐν τῇ διανοήσει θέσεως, ἐν γένει, φθάνει πέραν πάσης κατ' ἰδίαν θέσεως τῆς διανοήσεως. Μετὰ τὰ ἀνωτέρω νομίζομεν ὅτι εἶνε καταφανὴς ἢ σχέσις τῆς γνώμης ἡμῶν πρὸς τὴν τοῦ Lotze.

4 Ἡ ὁδὸς τῆς γνώσεως τοῦ ἀνυποθέτου (σελ. 521—534)

A. Αἱ ἐπιστῆμαι

1) Ἀριθμητικὴ. Ἀφοῦ ἀπαξ ὑπεδείχθη τὸ τέρμα, ἀνάγκη νὰ περιγραφῆ ἢ εἰς αὐτὸ ἀγούσα ὁδὸς ὡς ἢ ὁδὸς τῆς ὀρθῆς παιδείας (514 A, 518 B). Ἐντελῶς ἀμιγῶς, ἄνευ καὶ τῆς ἐλαχίστης ἀπηχῆσεως τῆς μεταφυσικῆς ἐννοίας τῆς «ἀναμνήσεως» περιγράφεται τὴν φορὰν ταύτην ἢ μορφώσις τοῦ νοῦς ὡς ἀνάπτυξις ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ ἰδίου συνειδότος· δὲν πρόκειται νὰ εἰσαχθῆ ἐντὸς τινος, γνώσις τις ἢ ὁποία δὲν ὑπῆρχεν ἤδη ἐν τῷ αὐτοῦ (518 C, πρὸβλ. Φαιδ. 73 A, 76 E, Μεν. 85 C, 86 A)· θὰ ἦτο μωρὸν τὸ τοιοῦτον· θὰ ἦτο ὡς ἐὰν ἐνόμιζε τις ὅτι εἶνε εἰς θέσιν νὰ δώσῃ ἐκ νέου φῶς εἰς τυφλοὺς ὀφθαλμοὺς· ἀλλὰ ἢ δύναμις, τὸ ὄργανον (κατ' ἀναλογίαν μόνον, διότι τὸ διανοεῖσθαι οὔτε ἔχει οὔτε εἶνε ὄργανον, Θεαιτ. 185 D) ὑπάρχει, ἀρκεῖ μόνον νὰ «στραφῆ» πρὸς τὸ αὐτὸ τῆς ἀληθείας διὰ νὰ ἴδῃ αὐτὴν. Τὸ κατάλληλον πρὸς τοῦτο μέσον εἶνε αἱ ἐπιστῆμαι (521 C). Ἀλλὰ ποῖαι ἐπιστῆμαι; Ἡ γυμναστικὴ καὶ ἢ μουσικὴ αἱ ὁποῖαι ὡς κατώταται βαθμίδες τῆς ἀγωγῆς εἶχον κατ' ἀξίαν ἐκτιμηθῆ εἰς τὰ πρῶτα βιβλία, δὲν ἐξαρκούσι πλέον ἐνταῦθα· τὰ συνήθη μαθήματα (τέχναι) εἶνε «βάνανουσα». Τὶ ἀπομένει; ὄχι βεβαίως τὶ τὸ ὁποῖον κατ' ὕλην νὰ κεῖται ἔξω, ἀλλ' ἴσως τὶ τὸ ὁποῖον νὰ ἐκτείνηται ἐπὶ πάντων τούτων: Καὶ πρῶτον τὸ πασίγνωστον καὶ στοιχειοδέστατον μέσον ἀγωγῆς: ἀριθμὸς καὶ ἀρίθμησις. Τούτου ἔχει ἀνάγκην ὄχι μόνον πᾶσα τέχνη ἢ ἐπιστήμη ἀλλὰ καὶ ὁποιοσδήποτε θέλει νὰ εἶνε ἄνθρωπος (522 E. εἶνε, κατὰ τὸν Pestalozzi, τὸ πρῶτον «στοιχειῶδες σημεῖον» τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς «ἀνθρωποπρεποῦς» μορφώσεως), διότι εἶνε τὸ πρῶτον μέσον ἀγωγῆς εἰς τὸ διανοεῖσθαι (522 A).

Διότι τὶ εἶνε ἐν γένει καταλληλότατον διὰ νὰ ἀφυπνίσῃ, ἐξεγείρῃ ἀπὸ τοῦ ὕπνου τὴν ἐνέργειαν τῆς διανοίας; Τὴν ἀφετηρίαν, φυσικώτατα, πρέπει νὰ ἀποτελέσωσι τὰ αἰσθητὰ πράγματα. Τὶ δὲ εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὸ διανοεῖσθαι; Αἱ πολλαπλαῖ σημασίαι τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων, αἱ συνέπειαι τοῦ τοσάκις ἐξαρθέντος χαρακτηριστικοῦ αὐτῶν, τῆς διαρκοῦς αὐτῶν σχετικότητος. Π.χ. ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀριθμὸν — δὲν ἐλησημονήσαμεν τὸ παράδειγμα τῶν κύβων τοῦ «Θεαιτήτου» — ἐν γένει οἱ ποσοτικοὶ καθορισμοί: ὅτι παρουσιάζε-

ται εἰς τὰς αἰσθήσεις ὡς πολλαπλοῦν εἶνε δυνατόν, ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ὁρώμενον, νὰ φανῆ ὡς ἓν, ὁμοίως ὅ,τι παχὺ ὡς λεπτόν, ὅ,τι σκληρὸν μαλακόν, ὅ,τι βαρὺ ὡς ἑλαφρὸν καὶ ἀντιστρόφως. Ἐνταῦθα, κατὰ πρῶτον παρίσταται ἀνάγκη τῆς διανοήσεως διὰ νὰ ἀποφασίσῃ ποῖαι ἐκ τῶν «πληροφοριῶν» τῶν αἰσθήσεων εἶνε αἱ ἀληθέστεραι (524 B). Βεβαίως αἱ ἐντυπώσεις τῶν αἰσθήσεων καθιστῶσιν εἰς ἡμᾶς γνωστὸν τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀντικειμένων, ἀλλ' αἱ πληροφορίες αὐτῶν εἶνε πλήρεις ἀντιφάσεων, οἷονεὶ συγχέουσι τὰ σαφῆ ὅρια τῶν ἐννοιῶν (τὸ «συγκεχυμένον» ἐν 524 C, θὰ εἶνε πιθανώτατα ἡ ἱστορικὴ πηγὴ τῶν «συγκεχυμένων» παραστάσεων τοῦ Leibniz), εἶνε ἡ αἰτία ὥστε τὰ δύο νὰ φαίνωνται ὡς ἓν, τὸ ἓν ὡς δύο, τὸ μείζον ἔλασσον, τὸ ἔλασσον μείζον. Διὰ τοῦτο τὸ πρῶτον ἔργον τῆς διανοήσεως θὰ εἶνε νὰ χωρίσῃ σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων τὰ δύο καὶ νὰ θέσῃ ἐν ἑκαστον χωριστὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο (524 BC ὁμοίως τὸ μείζον καὶ τὸ ἔλασσον, ὡς αὐστηρῶς κατ' ἐννοιαν ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα (κεχωρισμένον, διωρισμένα).

Γ' ἄνωτέρω ἀποτελοῦσι μίαν ἀκόμη κλιμασικὴν ἀπόδειξιν διὰ τὴν ἀπέριπτον σημασίαν τοῦ «αὐτὸ καθ' αὐτό» (524 D). Τίποτε περισσότερον καὶ τίποτε ὀλιγώτερον δὲν σημαίνει ἢ ὅτι νοοῦμεν, χωρὶς νὰ συγχέωμεν αὐτά, τὸ ἓν ὡς ἓν, τὸ δεύτερον ὡς δεύτερον, τὸ μείζον ὡς μείζον, τὸ ἔλασσον ὡς ἔλασσον καὶ οὕτω ἐν ἑκαστον ὡς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶνε, καὶ ὄχι ἄλλως, σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα· ἐνῶ τοῦναντίον εἰς τὰς αἰσθήσεις δυνατόν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ νὰ φανῆ ὡς ἓν καὶ ὡς δύο, ὡς μείζον καὶ ὡς ἔλασσον χωρὶς ἢ ἐκ τούτων ἀντίληψις νὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ διαλύσῃ τὴν μετ' ἀλλήλων σύγχυσιν ἀντιθέτων καθορισμῶν καὶ νὰ ἀποφασίσῃ ποῖαι ἐκ τῶν ἀντιφατικῶν τούτων πληροφοριῶν ἢ εἰδοποιήσεων τῶν αἰσθήσεων εἶνε ὀρθή.

Ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐπιτρέπεται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῶν ἀριθμῶν ν' ἀντικαταστήσωμεν τοὺς καθαροὺς ἀριθμοὺς (αὐτὸ καθ' αὐτό τὸ ἓν, 525 ΑΕ, καὶ καθ' ἑξῆς) δι' ἀριθμῶν ἀναμειγμένων μετὰ ὄρατῶν καὶ ἀπτῶν σωμάτων. Τὰ σώματα τὰ ὅποια ἡμεῖς θεωροῦμεν ὡς ἓν εἶνε διαιρετὰ καὶ ἀνίσου μεγέθους, ἢ καθαρὰ μονὰς εἶνε ἀδιαίρετος (διότι δὲν εἶνε ταυτοχρόνως καὶ πολλά), καὶ ἐκάστη εἶνε νοητέα ὡς ἴση πρὸς ἐκάστην (526 Α. πρὸβλ. Φιληβ. 56 DE). Εἶνε ἄρα αὕτη μόνον θέσις τῆς διανοήσεως καὶ μόνη ἢ διάνοια εἶνε ἱκανὴ νὰ κάμῃ χρῆσιν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο πάντων καταλληλοτάτη διὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἱκανότητα πρὸς καθαρὸν διαλογισμόν, πρὸς καθαρὰν ἀλήθειαν (526 Β) εἶνε ἡ ἀριθμητικὴ, ἐὰν ἀσχολεῖται τις περὶ αὐτὴν μόνον χάριν τῆς γνώσεως (525 D).

Ἀνάγκη ὅμως ἀκριβέστερον νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ πόσον ἡ μονὰς εἶνε ἀδιαίρετος. Πῶς τοῦτο; Ἄγνοεῖ ἄρα γε ὁ Πλάτων τὰ κλάσματα; Ἄλλ' ὁ ἀριθμητὴς τοῦ κλάσματος θὰ εἶνε πάλιν ἡ μονὰς. Τὸ κλάσμα $\frac{1}{n}$ ἔνδηλοι τὴν σχέσιν τοῦ 1 πρὸς τὸ n . Εἰς τὸν «Φαίδωνα» εἶδομεν ἤδη ὅτι

οἱ καθαροὶ ἀριθμοὶ δὲν προστίθενται οὐδ' ἀφαιροῦνται ὡς τὰ πράγματα. Πράγματι δὲ εἶνε δυνατόν νὰ παραστήσωμεν πρόσθεσιν καὶ ἀφαιρέσιν καθαρῶς διὰ τῆς (ἀριθμητικῆς) σχέσεως. Τὰ μαθηματικά δὲν ἐνεργοῦσι τι, παρατηροῦσι μόνον· τὰ ἀντικείμενα αὐτῶν ὑπάρχουσι, καὶ ἀφοῦ ὑπάρχουσι, ὑπάρχουσι καὶ αἱ μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις· δὲν συνενοῦνται οὔτε ἀποχωρίζονται, δὲν διαιροῦνται οὐδὲ πολλαπλασιάζονται, ὅλαι αἱ πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς καμμίαν δὲν ἐπιφέρουσιν ἐπ' αὐτῶν ἀλλοίωσιν, μόνον ἐν τῇ παρατηρήσει ἡμῶν λαμβάνει χώραν πρόσθεσις, ἀφαιρέσις, πολλαπλασιασμὸς καὶ διαίρεσις, τὰ ὅποια ὅμως πάντα ἔχουσιν ὡς μόνον σκοπὸν νὰ φέρωσιν εἰς πλήρη γνῶσιν σχέσεις αἱ ὅποια ὑπάρχουσι μεταξὺ ἀριθμῶν οἱ ὅποιοι ὑπάρχουσι. Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἔννοιαν ἡ ἀριθμητικὴ ὡς καὶ ἡ γεωμετρία (526 E, 527 B) εἶνε ἐπιστῆμαι ἐκείνου τὸ ὅποιον εἶνε καὶ ὄχι ἐκείνου τὸ ὅποιον γίγνεται· ἡ ἀριθμητικὴ μᾶς ὀδηγεῖ ἐκ τοῦ γίνεσθαι εἰς τὸ εἶναι (525 B C, εἶναι=ἀλήθεια, C). Καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τῶν μεταβλητῶν ποσοτήτων δυσκόλως θὰ παραδέχεται ὁ Πλάτων ὡς πραγματικὴν ἀντίρρησην, διότι ἡ ἔννοια αὕτη καθόλου δὲν περιέχει ἐν ἑαυτῇ ὡς προϋπόθεσιν τὸν χρόνον· σημαίνει μόνον ὅτι τὸ σύνολον τῶν ἀξιῶν ἀνάγκη νὰ θεωρηθῇ ὡς μεταξὺ δεδομένων ὁρίων (ἢ μεταξὺ— ∞ καὶ $+\infty$) περιλαμβανόμενον καὶ ὅτι τὸ ζητούμενον ἰσχύει περὶ ὅλων τῶν ἀξιῶν τούτων. Δὲν μεταβάλλονται αὐταὶ αὐταὶ αἱ ἀξίαι, μία ποσότης δὲν διατρέχει πολλὰς ποσότητας, τὸ τοιοῦτον δὲν ἔχει λογικὴν ἔννοιαν· ἀλλὰ ἡ ἔρευνα ἡμῶν διατρέχει αὐτὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως πάλιν συνενώνει ταῦτα ἐν μίᾳ θέσει. Αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς αἱ ἀξίαι τῶν ποσοτήτων παραμένουσι πάντοτε ὅ,τι εἶνε, ἡ μόνη αὐτῶν λειτουργία εἶνε· νὰ εἶνε καὶ μένωσιν ὅ,τι εἶνε. Αὕτη καὶ μόνη εἶνε ἡ ἔννοια τοῦ «ἀεὶ ὄντος» τοῦ Πλάτωνος· τὸ εἶναι συμφώνως τῷ νόμῳ.

2. Γεωμετρία. Δυστυχῶς ἐκτίθενται ἐνταῦθα μόνον τὰ πρὸς τὰ προηγουμένως λεχθέντα ἀντιστοιχοῦντα. Καὶ ἡ γεωμετρία ἐπίσης οὐδὲν ἐνεργεῖ, δὲν τετραγωνίζει, δὲν ἐπιμηκύνει, δὲν θέτει τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἄλλου κτλ., ἀλλὰ μόνον ἐξετάζει σχέσεις αἱ ὅποια ὑπάρχουσι. Ἴδου ἡ ἀπέριττος ἔννοια τοῦ ἐν 527 B λεγομένου ὅτι εἶνε γνῶσις τοῦ ἀεὶ ὄντος· διὰ τοῦτο καὶ εἶνε τὸ μέσον τὸ ὅποιον ὀδηγεῖ εἰς τὴν καθαρὰν γνῶσιν, ἐκκαθαίρει τὸ ὄργανον τῆς ψυχῆς καὶ ἀναξωπυρεῖ τὸ φῶς αὐτῆς τὸ ὅποιον θὰ ἐσβέννυτο καὶ θὰ καθίστατο τυφλόν· ἀναντιρρήτως δὲ εἶνε προτιμότερον νὰ διατηρηθῇ τοῦτο ἢ χίλιοι ὀφθαλμοὶ διότι μόνον δι' αὐτοῦ ὁρᾶται ἡ ἀλήθεια (527 DE). Δὲν δυνάμεθα νὰ παύσωμεν ἐπαναλαμβάνοντες πόσον εἶνε ἀνάγκη, μετὰ πάντα τ' ἀνωτέρω, νὰ κατανοηθῇ σαφέστατα τὴν ἀκριβῶς ἔννοει ὁ Πλάτων διὰ τῶν ἐκφράσεων· εἶναι, ἀλήθεια, μέχρι καὶ τοῦ Φωτεινοτάτου καὶ Εὐδαιμονεστάτου ἐκ τῶν ὄντων, τῆς Ἰδέας τοῦ Ἄγαθοῦ (518 E, 526 E). Ἐννοεῖ τὸ ἐν τῇ διανοήσει π.χ. ἐν τῷ μαθηματικῷ διαλογισμῷ, τιθέμενον εἶναι, ἀκριβῶς ὡς τίθεται τοῦτο ἐν τῇ

διανοήσει κατὰ τὸν καθαρῶς νοούμενον νόμον τοῦ διανοεῖσθαι ἀκριβῶς τοῦτο καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐννοεῖ.

Καίτοι τίποτε περισσότερον δὲν ἀναφέρεται ἐνταῦθα περὶ τῆς γεωμετρίας, οὐχ ἦττον σπουδαίως εὐρύνονται τὰ λεχθέντα ἂν σχετίσωμεν αὐτὰ πρὸς τὰ προηγουμένως περὶ γεωμετρίας, ὡς καὶ περὶ ἀριθμητικῆς, ἐκτεθέντα: 1) ὅτι ἐν καθαρῶς λογικῇ συνεπείᾳ ἐξάγει τὰ συμπεράσματα αὐτῆς ἐκ τῶν δι' ἕκαστον εἰδικὸν κύκλον προβλημάτων ἀφορισμένων προϋποθέσεων περὶ τῶν ὁποίων ὅμως δὲν δίδει, οὔτε εἶνε εἰς θέσιν νὰ δώσῃ πλέον λόγον. 2) ὅτι κάμνει χρῆσιν τῆς εἰς τὰς αἰσθήσεις ὑποπιπτούσης συνθέσεως καὶ ἐπ' αὐτῆς διεξάγει τὰς ἀποδείξεις αὐτῆς, καίτοι αἱ ἀρχαὶ αὐτῆς οὐδὲν ὑλικὸν ἔχουσιν ὡς ἀντικείμενον, ἀλλὰ μόνον καθαρῶς νοητόν. Πῶς ὅμως, μετὰ τὰς ἐξηγήσεις ταύτας καὶ τὰ προηγουμένως λεχθέντα ὅτι ἐν γένει ἔργον τῶν μαθηματικῶν εἶνε νὰ υπερνικήσῃσι τὰς ἀοριστίας καὶ τὸ μεταβλητὸν τῶν ὑλικῶν πραγμάτων διὰ ἀναλλοιώτων ἀφηρημένων καθορισμῶν, πῶς, λέγομεν, θὰ ἀποκτήσῃ κατ' ἀρχὴν ἡ Ἰδέα ἀσφαλῆ, μεθοδικὴν συσχέτισιν πρὸς τὰ ὑλικὰ πράγματα; Εἶνε ἄρα γε ἡ μαθηματικὴ ἔννοια τὸ κατάλληλον μέσον διὰ νὰ κατασταλῶσιν ἡ ἀοριστία καὶ τὸ μεταβλητὸν τῶν ὑλικῶν πραγμάτων, διὰ νὰ καθορισθῶσι ταῦτα σταθερῶς, διὰ νὰ κατανοηθῇ ὁ νόμος εἰς τὸν ὁποῖον ὑπόκειται ἡ ἀλλοίωσις καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἀπατηλὸν φάσμα τοῦ αἰσθητοῦ, καὶ οὕτω ὄχι μόνον νὰ ἐξασφαλισθῶσιν αἱ μέθοδοι τῆς καθαρῆς διανοήσεως ἀλλὰ καὶ χρῆσις αὐτῶν νὰ δυνηθῇ νὰ γίνῃ πρὸς θεμελίωσιν ἐπιστήμης τῶν φαινομένων καὶ ὄχι μόνον αὐτῶν κατ' ἑαυτὰς τῶν ἐννοιῶν;

Πᾶς τις κατανοεῖ ἀμέσως ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ ζωτικώτατον πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος, πρόβλημα τὸ ὁποῖον ἐν τῇ πρώτῃ μέθῃ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς μεθόδου τοῦ καθαρῶς διανοεῖσθαι ἠδύνατο νὰ παροραθῇ, καὶ παρωράθῃ, τὸ ὁποῖον ὅμως ἀπαιξ τεθὲν δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ παραγκωνισθῇ ἀλλ' ἀπῆται σαφῆ καὶ ὄρισμένην ἀπάντησιν. Εἰς τὸν «Φαῖδρον» δὲν εἶχεν ἀκόμη ὁ Πλάτων πλήρη συνείδησιν ὁλοκλήρου τῆς βαρύτητος καὶ σπουδαιότητος τοῦ ζητήματος τούτου. Εἰς τὸν «Θεαίτητον» αἰσθανόμεθα πῶς τὸ ζήτημα προετοιμάζεται μὲν, κυρίως ὅμως δὲν τίθεται ἀκόμη ἐν αὐτῷ ἀλλὰ ἐνεργεῖ οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα τῆς συνειδήσεως χωρὶς νὰ φθάσῃ μέχρις ὄρισμένης αὐτοτελοῦς διατυπώσεως. Διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν «Φαῖδωνα» κατανοεῖται σαφῶς τὸ διπλοῦν ἔργον τῆς Διαλεκτικῆς: ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἐν γένει καθορισμὸς τῆς μεθόδου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς μέχρι τῆς ἐξηγήσεως τῆς γενέσεως καὶ φθορᾶς, τοῦτέστι χρησιμοποίησεως αὐτῆς ὡς θεωρίας αὐτῶν τούτων τῶν φαινομένων, καὶ τίθεται ἡ πρώτη βίασις τῆς αὐστηρᾶς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ ἐξετάσεως. Εἰς τὸ «Συμπόσιον» κυριαρχεῖ τελείως ἡ ἐνύπαρξις τῆς Ἰδέας ἐν τῷ φαινομένῳ, τοῦ αἰεὶ ὄντος ἐν τῇ γενέσει, τοῦ ἀθανάτου ἐν τῷ θνητῷ. Ἀλλὰ καὶ τὴν μέθοδον πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ἐν πλήρει φρωτὶ τῆς συνει-

δήσεως κατανοηθείσης ιδέας θὰ εἶχε βεβαίως ἤδη πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Πλάτων ἐν σαφειστάταις γενικαῖς γραμμαῖς ἢ ῥητῇ ὅμως ἀνάπτυξις ταύτης θὰ ἔφθανε πέραν τοῦ σκοποῦ τοῦ ἔργου ἐκείνου, προϊόντος διαυγοῦς καὶ ἐμβριθοῦς καὶ ὄχι πλέον, ὅπως εἰς τὸν «Φαῖδρον», ἐν μέτρη παραπαίοντος ἐνθουσιασμοῦ. Δυνάμεθα ἢ ὄχι νὰ σημειώσωμεν καὶ ἐν τῇ «Πολιτείᾳ» πρὸς τὰ πρόσω βήματα τῆς ἐξελίξεως τῆς Ἰδέας εἰς μέθοδον καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ἐκ τῆς πείρας γνώσεως; Ἰδοὺ τὸ ἐρώτημα εἰς τὸ ὅποιον ἤδη ἀνάγκη νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ἀπάντησιν ἐν σχέσει πρὸς τὰ καθαρὰ μαθηματικά.

Ἀναμφιβόλως ὑπάρχει ὠρισμένη λογικὴ συνάρφεια μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων τριῶν κανόνων ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἐνεργείας τῶν μαθηματικῶν. Ἐχομεν ἀνάγκην τῆς ὕλικῆς συνθέσεως καὶ τῆς ἀποδείξεως τῆς ὀρθότητος τῶν τιθεμένων ἀρχῶν ἐπὶ τοῦ ἐκάστοτε προκειμένου γεγονότος ἔφ' ὅσον, ἀλλὰ καὶ μόνον ἔφ' ὅσον, δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ συναγάγομεν ταύτας καθαρῶς ἐκ τῶν θεμελιωδῶν νόμων τοῦ διανοεῖσθαι. Μόνον ἐπειδὴ ἀγνοοῦμεν ἀκόμη τὸ τελευταῖον Διατὶ ἄρκούμεθα εἰς τὸ Διότι, εἰς τὴν ἀπόδειξιν τὴν ὁποῖαν δίδει εἰς ἡμᾶς τὸ γεγονός· ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν περίπτωσιν δὲν ἐννοοῦμεν ὕλικόν τι, ἀλλὰ τι καθαρῶς νοητόν. Πῶς ὅμως εἶνε δυνατόν νὰ ἀποδειχθῇ τὸ καθαρῶς νοητόν ἐκ τοῦ ὕλικου, τὸ βέβαιον ἐκ τοῦ ἀβεβαίου, τὸ σταθερὸν ἐκ τοῦ ταλαντευομένου, τὸ πρωτότυπον ἐκ τοῦ ἀπεικονίσματος; Ἀπόκρισις: ἔξ αὐτοῦ εἶνε ἀπολύτως ἀδύνατον ν' ἀποδειχθῇ, ἴσως ὅμως ἐπ' αὐτοῦ. Πᾶσα μαθηματικὴ θέσις ὀφείλει νὰ ἔχη τὴν ἀληθῆ αὐτῆς βάσιν ἐν τῷ καθαρῷ νόμῳ τοῦ διανοεῖσθαι, καὶ ἔχει αὐτήν, καίτοι ἐνδεχόμενον πρὸς τὸ παρὸν νὰ μὴ δύναται ἀκόμη νὰ ἀποδείξῃ αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ ἀποδείξῃ αὐτήν εἶνε εἰς θέσιν ἐπ' αὐτῆς νὰ ἐξελέγξῃ τὴν ἑαυτῆς σταθερότητα ἐὰν τ. ἔ. ἀποτελεῖ κατάλληλον μέσον ἵνα διὰ καθ' ὅλα ὁμοιομόρφων δηλώσεων περὶ ἐκείνου τὸ ὅποιον εἶνε διαλύσῃ τὴν σύγχυσιν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων. Ἡ ὕλικὴ σύνθεσις εἶνε ἢ ἀπόδειξις αὕτη πραγματοποιουμένη διὰ τῆς βυσάνου ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ, ἢ ὁποῖα βάσανος ἄρα δὲν περιλαμβάνει οὔτε ἀντικαθιστᾶ τὴν καθαρὰν συναγωγὴν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν ἐπαγωγῆς εἰς τὴν ὁποῖαν δὲν πρόκειται νὰ βασανισθῇ τὸ ποῖόν τῶν καθαρῶν ἐννοιῶν ὡς τοιούτων ἀλλ' ἢ καταλληλότητος αὐτῶν ὅπως ὑπερνικήσωσι τὰ φαινόμενα.

Εἶνε ἀληθές ὅτι πανταχοῦ ἐνταῦθα ὁ Πλάτων ἀποδίδει πολὺ μεγαλύτεραν βαρύτητα εἰς τὴν ἀξίωσιν αὐτοῦ νὰ ἐξαρθῶμεν ὑπεράνω τῆς ὑποθέσεως καὶ νὰ ἀναδράμωμεν μέχρι τῆς ἀνυποθέτου ἀρχῆς, μέχρι τῆς καθαρᾶς θέσεως ἐν τῇ διανοήσει, παρὰ εἰς τὰ θετικὰ πλεονεκτήματα τὰ ὁποῖα καὶ πρὸ τούτου ἢ ὑπόθεσις ὡς τσιαύτη ἔχει ἀποφέρει τῇ ἐσωτερικῇ μεθόδῳ τῶν μαθηματικῶν. Διότι καὶ ἐνταῦθα ἀκόμη παραμένει παρὰ πολὺ ὀπισθεν εἰς τὸ βάθος τὸ ἔργον τοῦ νὰ προετοιμασθῶσι τοῦλάχιστον αὐτὰ τὰ φαινόμενα διὰ τὴν γνῶσιν, πρωτίστως δὲ νὰ καθορισθῶσιν ὅσον τὸ

δυνατὸν αἰ ἀοριστία αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ ὅμως, ἐπειδὴ δὲν φέρεται εἰς τελικόν τι ἀποτέλεσμα, εἰς πλείω μέρη οὔτε κ' ἂν θεωρεῖται ἐν γένει ὡς σοβαρὸν ζήτημα, καίτοι τοῦλάχιστον διαρκῶς θίγεται καὶ ἀνιχνεύεται ὡς ἐκεῖνο περὶ τὸ ὁποῖον πράγματι ἀσχολοῦνται αἰ συγκεκριμένοι ἐπιστήμαι.

Ὅπως δὴποτε καὶ εἰς τὴν «Πολιτείαν» ἔχει ἐν γένει κατανοηθῆ ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ «πρωτοτύπου» πρόκειται, κατὰ τελευταῖον λόγον, νὰ χρησιμεύσῃ διὰ νὰ γνωρίσωμεν καλλίτερον παρ' ὅτι θὰ ἦτο τοῦτο δυνατὸν κατ' ἄλλον τρόπον, τὰ ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς γῆς «ἀπεικονίσματα», ὅτι δὲν πρόκειται, τέλος πάντων, ἀτενίζοντας διαρκῶς τὸν ἥλιον τοῦ αἰωνίου νὰ καταστήσωμεν ἀχρηστὰς τοὺς ὀφθαλμούς μας διὰ τὸ προσωρινόν (517 Α, 518 Α), ἀλλὰ μᾶλλον νὰ καταστήσωμεν αὐτοὺς καταλληλοτέρους διὰ νὰ βλέπωσιν ὀξύτερον εἰς τὸ σκότος τῶν φαινομένων (520 C)· διότι μόνον ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος γινώσκει τὸ πρωτότυπον θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐρμηνεύσῃ ὀρθῶς καὶ τὰ ἀπεικονίσματα. Καίτοι τὸ τοιοῦτον λέγεται ἐνταῦθα ἰδίως περὶ τῆς γνώσεως ἐν τῇ ἠθικῇ, ἀνάγκη οὐχ ἦτον νὰ ἰσχύσῃ γενικῶς, διότι ἡ σχέση μεταξὺ πρωτοτύπου καὶ εἰκόνας, διανοίας καὶ αἰσθήσεων, εἶνε ἢ αὐτὴ εἰς ὅλα τὰ πεδία τῆς γνώσεως.

Ἡ μέθοδος ὅμως τῆς καθ' ὑπόθεσιν θέσεως εἶνε ἢ εἰς αὐτὸ φέρουσα ὁδὸς· εἶνε μέθοδος τῆς συσχέτισεως τοῦ φαινομένου πρὸς τὴν Ἰδέαν, τοῦ καθορισμοῦ τοῦ καθ' ἑαυτὸ ἀορίστου, οὐδέποτε περιουμένου, ἀλλὰ κατ' ἀρχὴν ἐν ἀπεριορίστῳ προτεγγίσει δυναμένου νὰ καθορισθῆ: τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ἀντικειμένου τῶν αἰσθήσεων διὰ τῆς ἐννοίας. Πᾶν ὅ,τι λέγουσιν αἱ αἰσθήσεις, π. χ. τοῦτο εἶνε δύο, τοῦτο εἶνε μεγαλείτερον, τοῦτο μικρότερον κτλ. εἶνε οἷον ἐπιθέσεις, ὑπὸ ὅρους θέσεις τῶν ἐννοιῶν τούτων, αἱ ὁποῖαι δοκιμαστικῶς λύουσι τὸ ζήτημα τοῦ αἰσθητοῦ. Καὶ ἂν ἀκόμη χιλίας φορὰς δὲν ἐπαληθεύουσι τὰ λεγόμενα ταῦτα ἀνιχνεύμενα ὑπὸ ἀντιθέτων ἐντυπώσεων πάλιν ἀπομένει ἢ μία περίπτωσης κατὰ τὴν ὁποίαν τοιοῦτον λεγόμενον ἐπαληθεύει ἐν στενωτέρῳ ἢ εὐρύτερῳ κύκλῳ· ὅσον δὲ εὐρύτερος εἶνε ὁ κύκλος, ὅσον περιεκτικωτέρα ἢ ἐνωσις «ἐξαγγελιῶν» στηριζομένων ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ἀποδεικνυουσῶν ἀληθὲς τὸ λεγόμενον, κατὰ τοσοῦτον δύναται τοῦτο νὰ θεωρηθῆ ἀληθέστερον, οὐδέποτε ὅμως ἀπολίτως ἀληθές. Πρὸ παντὸς παρατηρητέον ἐνταῦθα ὅτι οἱ καθορισμοὶ τῶν ἀριθμῶν καὶ ὁμοίως οἱ τῆς γεωμετρίας ὁητῶς λέγεται ὅτι ἀνάγκη νὰ «ἐπεκταθῶσι» ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ δὴ ἐπὶ παντὸς αἰσθητοῦ. Ἄρα, ἤδη ἐν τῇ αἰσθήσει τ. ἔ. ἐν τῷ λεγομένῳ, ἐν τῇ κρίσει τῆς αἰσθήσεως, προὔπαρχει ὡς βᾶσις ἢ διανόησις. Μάλιστα, καὶ αὐτὸ τὸ «αὐδὲν ἐν τῷ νῶ ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει» ἀληθεύει καίτοι μὲ σημασίαν ἐντελῶς διαφορετικὴν ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸ οἱ ἐμπειροσταί. Εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἰς αὐτὰς τὰς λειτουργίας τῶν αἰσθήσεων ἐργάζεται καὶ ἡ διάνοια διὰ τῶν λειτουργιῶν αὐτῆς τῶν ἀναπερομένων εἰς τὰς θέσεις ποσότητος, ποιότητος, σχέσεως κτλ.: ἀκριβῶς δὲ ἐπειδὴ αὕτη εἶνε

ἐνεργὸς εἰς τὰς ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἐντυπώσεις, δύναται νὰ ἀναπτυχθῆ ἔκ τούτων εἰς πλήρη συνείδησιν ἑαυτῆς.

Οὕτω καθίσταται τελείως φανερὸν διατὶ κατὰ τὸν «Φαίδωνα» μόνον «ἐκ» τῆς ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων παρεχομένης ἐντυπώσεως ἴσων κτλ. ἀντικειμένων ἀποκτᾶται ἡ ἔννοια τοῦ ἴσου. Κατ' οὐσίαν περιλαμβάνεται τοῦτο καὶ ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς «Πολιτείας». Τὸ διαρκῶς ὁμῶς καὶ ἰσχυρῶς προέχον ἐνδιαφέρον διὰ τὰς καθαρὰς θέσεις τῆς διανοήσεως ὡς τοιαύτας, εἶνε ἡ αἰτία ὡστε, παρὰ τὴν ὀρθὴν προαίσθησιν τῆς τελείας ἀμοιβαίας σχέσεως μεταξύ τῆς εἰς τὰς αἰσθήσεις ἀναφερομένης καὶ τῆς καθαρῆς λειτουργίας τῆς διανοήσεως, νὰ ἐξαίρεται πάντοτε ἐν τῇ περιγραφῇ, μεθ' ὅλης τῆς δυνάμεως, ἡ μία μόνον ἀποσις τοῦ ζητήματος· τ. ἔ. : ἀνάγκη νὰ ἀρῆσωμεν ὀπισθεν ἡμῶν τὸ αἰσθητὸν διὰ νὰ εἰσχωρήσωμεν, μέχρι καθαρῆς ἐγκοίας· ὄχι ὁμῶς ὁμοίως καὶ ἡ ἄλλη ὅτι τοῦτέστι, μετὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν τὴν ἔννοιαν καὶ νὰ ἐφαρμόσωμεν αὐτὴν μέχρι τοῦ τελευταίου δυνατοῦ σημείου ἐπὶ τῆς πληθύος τῶν φαινομένων.

Μετὰ τὴν γεωμετρίαν ἐπιθυμεῖ ὁ συνομιλητὴς νὰ ἐπιληφθῆ ἀμέσως τῆς ἀστρονομίας. Ὁ Σωκράτης ὁμῶς ὑπενθυμίζει εἰς αὐτὸν ὅτι διὰ νὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς θέματος εἰς τὸ ἄλλο μετάβασις ὑπάρχει ἀνάγκη συνδετικοῦ κρίκου· τοῦτέστι τῆς ἐπεκτάσεως τῆς μέχρι τοῦδε ἐξετασθείσης γεωμετρίας τῶν δύο διαστάσεων καὶ ἐπὶ τῆς τρίτης διατάσεως (αὐξή 528 B D, συνήθως καλεῖται «δύναμις» 546 B C). Τῆς τοιαύτης ἐπεκτάσεως ὑπάρχει ἀνάγκη διότι ἡ ἀστρονομία ἀφορᾷ τὴν κίνησιν εἰς τὸν χωρὸν μὲ τρεῖς διαστάσεις (528 E).—Ἐὰν ὁ Πλάτων σοβαρῶς ἐπεθύμει νὰ ἐπιτύχῃ σύνδεσιν ἄνευ χάσματος μεταξύ γεωμετρίας καὶ ἀστρονομίας θὰ εῦρισκεν ὡς ἀναγκαῖον συνδετικὸν κρίκον τὴν μηχανικήν. Ἐσκέφθη ἄρα γε ποτὲ τοιοῦτον τι ; μήπως ἡ κίνησις εἰς τρεῖς διαστάσεις εἶνε ὑπαινιγμὸς εἰς τοῦτο ἀναφερόμενος ; Θὰ τὸ ἴδομεν.

3 Ἀστρονομία. Βεβαίως, λέγει ὅπως ἀνύποπτος ὁ Γλαύκων, ἡ ἐπιστήμη αὕτη μᾶς δεικνύει τὴν ὁδὸν πρὸς τὰ «ἄνω». Ἄλλ' ἐν ὅσῳ τὸ «ἄνω» τῶν αἰσθήσεων σημαίνει μόνον τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων παρατήρησιν τῶν ποικιλμάτων ἐκεῖ ἑπάνω ἐπὶ τοῦ οὐραγίου θόλου, τότε βεβαίως δὲν ἀποτελεῖ τι τὸ ὁποῖον νὰ δύναται νὰ διεγείρῃ τὴν καθαρὰν λειτουργίαν τῆς διανοήσεως· τὸ τοιοῦτον δὲν μᾶς φέρει πρὸς τὰ ἄνω, εἰς τὸν ἀόρατον κόσμον τῆς διανοίας, ἀλλὰ πρὸς τὰ κάτω εἰς τὸν ὕλικόν κόσμον περὶ τοῦ ὁποῖου, ὡς τοιούτου, οὐδεμία ὑπάρχει ἐπιστήμη (529 B). Καὶ αὐτὸς ὁ Kant (ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ De mundi sensibilis atque intelligibilis forma et principiis, 1770, § 12 εἰς τὸ τέλος) ἠπατήθη νομίσας ὅτι διὰ τῶν ἀνωτέρω φαίνεται ὁ Πλάτων ἀποκρούων ἀπολύτως τὴν πείραν ὡς ἐπιστήμην καὶ τοῦτο, φρονεῖ ὁ Kant, ἐπειδὴ δὲν ἐγγίνωσκε τὴν καθαρὰν αἰσθησιν ἀλλὰ μόνον τὴν καθαρὰν διάνοησιν. Μέχρι τῆς στιγμῆς ὁμῶς ταύτης τίποτε δὲν εἶχε λεχθῆ ἐξαίρεσει τοῦ πρὸ

πολλοῦ γνωστοῦ : ὅτι ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης δὲν εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον βλέπομεν, τὸ φαινόμενον, ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν βλέπομεν, ὁ νόμος· ἀλλὰ δὲν ἔπεται ὅτι ἡ ἀνωτέρω φράσις λέγει καὶ ὅτι ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης δὲν εἶνε ὁ νόμος τῶν φαινομένων, δὲν εἶνε μάλιστα δυνατόν νὰ τὸ λέγη ἀφοῦ ἡ ἀστρονομία εἰσάγεται ἀκριβῶς ἐνταῦθα ὡς ἐπιστήμη καὶ μάλιστα ὡς μία τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ πνεύματος ἐπιστημῶν. Βεβαίως οὔτε κὰν διανοεῖται ὁ Πλάτων νὰ ἀρνηθῆ ὅτι ὁ μεταβαλλόμενος οὗτος δαιμόσιμος τοῦ οὐρανίου θόλου εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέτει τὰ προβλήματα τῆς ἐπιστήμης ταύτης, λέγει μόνον ὅτι τὸ ἀπλοῦν διὰ τῶν αἰσθήσεων παρατηρεῖν καὶ καταγράφειν τὰ φαινόμενα τίποτε κοινὸν δὲν ἔχει πρὸς τὴν ἐπιστήμην, ἐκ τούτου οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον μανθάνει δηλ. νοεῖ τις. Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι τοῦτο δὲν χρησιμεύει διὰ νὰ φθάσωμεν, ἐπὶ τῇ βίσει τοῦ διὰ τῶν αἰσθήσεων παρατηρηθέντος, εἰς τὸν νόμον καὶ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν κατανόησιν τῶν φαινομένων, οὔτε δύναται νὰ εἶνε τοῦτο ἢ μὴ ἐκφορισθεῖσα γνώμη.

Δυστυχῶς ὅμως διατυποῖ ὁ Πλάτων τὴν ἀξίωσιν αὐτοῦ ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ φράσει ἢ ὁποῖα ὡς ἐκ τῆς συντομίας αὐτῆς ἐνδεχόμενον νὰ μὴ δύναται νὰ ἐρμηνευθῆ μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος (529 D) : τὰ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐκεῖνα ποικίλματα — νοητέον ταῦτοχρόνως : αἱ φαινομενικαὶ κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων — δυνατόν, ἐπειδὴ εἶνε κατεσκευασμένα ἐν τῷ ὄρατῳ, νὰ θεωρηθῶσι δικαίως ὡς τὰ ὠραιότατα καὶ ἀκριβέστατα τοῦ εἶδους αὐτῶν, ἀλλὰ κατὰ πολὺ ὑπολείπονται τοῦ ἀληθοῦς (ἐκεῖνου τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς βάσις αὐτῶν); τοῦτέστιν «ἐκείνων τῶν κινήσεων τὰς ὁποίας περιγράφουσιν εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλας σχέσεις ἢ ἀληθῆς ταχύτης καὶ ἢ ἀληθῆς βραδύτης ἐν τῷ ἀληθεῖ (κατὰ χρόνον) ὄυθμῳ καὶ κατὰ τὰς ἀληθεῖς μορφαὶς (τροχιάς), καὶ τὰς ὁποίας, ἐξ αἰτίας αὐτῶν, περιγράφουσι καὶ τὰ ἐν αὐταῖς (τοῦτέστιν ἐν ἐκείναις ταῖς κινήσεσι) εὗρισκόμενα (τοῦτέστι μὲ τοιαύτας ταχύτητας κινούμενα) σώματα»· ταῦτα ὅμως μόνον διὰ τῆς λογικῆς μεθόδου, δι' ὑπολογισμοῦ καὶ σκέψεως (λόγῳ καὶ διανοίᾳ) εἶνε δυνατόν νὰ εὗρεθῶσι, ὄχι διὰ τῆς ὁράσεως.

«Ἀληθεῖς μορφαί» δύνανται νὰ εἶνε μόνον αἱ ἐν τῷ ἀπολύτῳ χωρῶ νοούμεναι μορφαὶ τῶν τροχιῶν τῶν οὐρανίων σωμάτων· «ἀληθῆς δὲ ἀριθμὸς» εἶνε ἀναντιρρήτως, κατὰ τὸν «Τίμαιον» (37 C, 38 AC) ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἀπόλυτον χρόνον, εἰς τὰς μὴ «συγκεχυμένας» τροχιάς τῶν οὐραγίων σωμάτων (αὐτ. 47 BC). Ἐκ τῶν παραδοξωτέρων ὅμως σημείων τοῦ χωρίου τούτου εἶνε ὅτι ὡς πρῶτον ὑποκείμενον τῆς κινήσεως ὑποδεικνύεται ὄχι τὸ ὑλικὸν σῶμα ἀλλ' αὐτὴ αὐτὴ ἡ ταχύτης καὶ βραδύτης· αὐτὴ διαδίδεται ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον καὶ συμφάνως πρὸς ταύτην παρίστανται αἱ κινήσεις τοῦ εἰς τὰς αἰσθήσεις ὑποπίπτοντος τὸ ὁποῖον ἀποκαλοῦμεν κινούμενον σῶμα. Ὅχι τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον νομίζομεν ὅτι βλέπομεν εἶνε ὁ φορεὺς κινήσεως ἐχούσης ταύτην ἢ ἐκεῖ-

νην τὴν ταχύτητα καὶ διεύθυνσιν, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὴ αὕτη ἢ διὰ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ταχύτητος (διευθύνσεως) ὀριζομένη κίνησις ὀρίζει ἐκεῖνο τὸ ὅποιον κινεῖται καὶ φέρει τὸ σῶμα, τ. ἔ. καθορίζει τὴν σειρὰν τῶν αἰσθητῶν φαινομένων τὰ ὅποια παρατηροῦμεν, τὴν ἐμφάνισιν τοιούτων ἢ τοιούτων εἰκόνων ἐν τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῷ διαδοχικῷ τόπῳ (ἐν σχέσει πρὸς ἄλλας εἰκόνας καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς παρατηροῦντας) ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῶν ὑπολογισμῶν ἡμῶν. Οἱ Jowett καὶ Campbell οἱ ὅποιοι, ἐρ' ὅσον δύναμαι νὰ ἐννοήσω, ἐρμηνεύουσι κατ' οὐσίαν τὴν φράσιν ταύτην καθ' ὅμοιον τρόπον, προσθέτουσιν ὅτι εἶνε τοῦτο παράδοξος τρόπος ἐκφράσεως· αἰτία δ' αὐτοῦ εἶνε ἡ φιλοσοφία ἢ ὁποία «ἀποδίδει ὑπερβολικὴν σημασίαν εἰς ἀφηρημένας Ἰδέας». Νομίζω ὅτι οἱ ἀστρονόμοι τῆς σήμερον θὰ εὔρωσι τὴν γλῶσσαν ταύτην ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ πλέον συγκεκριμένην ἀπὸ ἐκείνην ἢ ὁποία θὰ ἔλεγεν ὅτι τὰ οὐράνια σώματα, τὰ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ταῦτα φῶτα ποῦ βλέπομεν, κινουῦνται. Διότι τὸ τοιοῦτον θὰ ἐσήμαινε δι' αὐτοὺς μόνον τὸ τελείως ἀόριστον χ τὸ ὅποιον δυνατὸν νὰ χρησιμεύῃ ὡς βᾶσις τοῦ φαινομένου τούτου. Ἐνῶ ὁ Πλάτων λέγει ὠρισμένως ὡς τί ὄσον νὰ ὀρισθῆ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης τὸ χ τοῦτο, δηλαδὴ ὡς αὕτη ἢ ἐκείνη ἢ ταχύτης, ἔχουσα ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν διεύθυνσιν, οὕτως ἢ οὕτως ἀναφερομένη εἰς τὸν ἀπόλυτον χρόνον καὶ τὸν ἀπόλυτον χρόνον.

Αἱ λέξεις δὲν λέγουσιν ὅτι αἱ ἀληθεῖς κινήσεις ἐν τῷ ἀπολύτῳ χώρῳ καὶ τῷ ἀπολύτῳ χρόνῳ ἀνάγκη νὰ δύνανται νὰ παρασταθῶσι διὰ κανονικῶν γεωμετρικῶν τροχιῶν εἰς ἀκριβῶς ἴσας περιόδους· αὕτη ὅμως εἶνε ἡ ὁδὸς τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ἡ ἔρευνα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων κατὰ πρῶτον ἠκολούθησεν, ἴσως δὲ μάλιστα καὶ ὤφειλε νὰ ἀκολουθήσῃ, ἡ ὁδὸς τὴν ὁποίαν εὔρομεν ἤδη ὑποδηλουμένην εἰς τὸν «Φαίδωνα» καὶ τὴν ὁποίαν θὰ εὔρομεν περιγραφομένην ὑπὸ μορφὴν πλέον ὠρισμένην εἰς τὸν «Τίμαιον» καὶ τοὺς «Νόμους». Δὲν ἀπέχομεν ἄρα πολὺ τῆς ἀληθείας ἐὰν παραδεχθῶμεν ὡς ἐξυπακουομένην καὶ ἐνταῦθα τὴν γνώμην ταύτην, τὰ δὲ ἐπόμενα ἐπικυροῦσι κατ' οὐσίαν τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, καίτοι ἐν ἀρχῇ φαίνονται ἐκφράζοντα ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον. Ἀνάγκη νὰ θεωρήσωμεν — ἀναγιγνωσκόμεν κατωτέρω — τὰς φαινομένας κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων ὡς τὰ αἰσθητὰ σχεδιάσματα τὰ ὅποια πρόκειται νὰ καταστήσωσιν ἀπλῶς σαφεστέρας τὰς γεωμετρικὰς ἀληθείας. Ὅσον τελείως καὶ ἂν εἶνε ταῦτα ἐπεξεργασμένα, πεπειραμένος γεωμέτρης θὰ ἐθεώρει γελοῖον ἐὰν τις ἤθελεν ἐν αὐτοῖς νὰ κατανοήσῃ τὴν ἀλήθειαν περὶ τοῦ ἴσου, τοῦ διπλασίου καὶ ἐν γένει περὶ τῶν καθαρῶν μεταξὺ ποσοτήτων σχέσεων. Τοῦτ' αὐτὸ θὰ πράξῃ καὶ ὁ γνήσιος ἀστρονόμος ἐν σχέσει πρὸς τὰς φαινομενικὰς κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων· ὅσον τελείως καὶ ἂν κατεσκεύασεν ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ οὐρανοῦ αὐτὸν τοῦτον καὶ ὅ,τι ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει, θὰ θεω-

ρήσει (ὁ ἀστρονόμος) παράλογον νὰ παραδεχθῆ τὰς ἐπ' αὐτοῦ παρουσιαζομένας σχέσεις τῆς ἡμέρας πρὸς τὴν νύκτα καὶ ἀμφοτέρων πρὸς τὸν μῆνα καὶ τὸ ἔτος, καὶ τὰς σχέσεις ἄλλων κινήσεων οὐρανίων σωμάτων πρὸς ἐκείνας (τ. ἔ. πρὸς κινήσεις αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσωπεύουσι τὴν ἡμέραν κτλ.) καὶ πρὸς ἀλλήλας ὡς ἐς ἀεὶ ἀὐστηρῶς ἀναλλοιώτους — ἀφοῦ εἶνε ὑλικόν τι καὶ ὄρατόν — καὶ νὰ θέλῃ νὰ ἀνερευνήσῃ παντοιοτρόπως τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν. Ἀνάγκη, τοῦναντίον, νὰ θεωρήσωμεν ταῦτα ἀπλῶς ὡς «προβλήματα» (προσχέδια χάριν τῆς ἐρεῦνης, ὡς προηγουμένως τὰ προσχεδιασμένα) καὶ οὕτω νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν ἀστρονομίαν, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν γεωμετρίαν, ὡς μέθοδον, νὰ ἀφήσωμεν δὲ κατὰ μέρος ὅ,τι εὐρίσκειτο ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ (530 B).

Ἡ γενικὴ ἀποσιμῆς ἢ ὁποῖα χρησιμεύει ὡς βίσις τῶν φράσεων ταύτων εἶνε ἐντελῶς ὁμοία πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποῖαν ἀνωτέρω εἶδομεν: τὸ εἰς τὰς αἰσθήσεις ὑποπίπτον φαινόμενον παρέχει μόνον τὸ πρόβλημα ἐν αὐτῷ αἰετός, δὲν πρέπει νὰ ἀναμένωμεν νὰ εὑρωμεν τὸ ἀληθὲς ὁμοιόμορφον, τὸν νόμον τοῦτον μόνον διὰ τῆς λογικῆς ὁδοῦ, διὰ τοῦ μαθηματικοῦ ὑπολογισμοῦ δυνάμειν νὰ ἐξαγάγωμεν. Τὸ νὰ θέλῃ τις νὰ καταδείξῃ διὰ τῶν αἰσθήσεων τὸ ὁμοιόμορφον τῆς φορᾶς οὐρανίου σώματος εἶνε ἐξ ἴσου ἐσφαλισμένως τεθειμένον ζήτημα ὅσον καὶ τὸ νὰ θέλῃ διὰ τῶν αἰσθήσεων νὰ ἀποδείξῃ τὴν γεωμετρικὴν ἰσότητα. Καὶ τὸ μὲν καὶ τὸ δὲ εἶνε παραδεκτὰ μόνον ὡς «ὑποθέσεις» τῆς διανοίας, ὡς θεωρίαι, κατὰ τὰς συνήθεις ἡμῶν ἐκφράσεις: τὰ δίκαια ὅμως αὐτῶν ἀνάγκη νὰ βεβαιωθῶσι διὰ τῆς ἀποδείξεως ὅτι εἶνε ἱκαναὶ νὰ συμβιβάσῃσι καὶ διορθώσῃσι τὰς ἀνισότητας καὶ ἀντιφάσεις τῶν ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων λεγομένων, καὶ νὰ ἀντικαταστήσωσι τὰς ἀοριστίας αὐτῶν διὰ καθορισμῶν τοιούτων ὥστε νὰ δύνανται ταῦτοχρόνως νὰ κατανοηθῶσιν αἱ ἀοριστίαι αὗται ὡς συνέπειαι ὁρισμένων πάλιν νόμων. Ἡ θεμελίωσις αὕτη δὲν διευκολύθη δυστυχῶς μετὰ πίσης τῆς δυνατῆς σιμηνείας: τὸ τοιοῦτον δὲ ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ παρεξηγήσεις καὶ προδικάλεσεν αὐτὰς. Ἡ οὐσία ὅμως οὐδόλας ἀντιφάσκει πρὸς τὰ προλεχθέντα τὰ ὁποῖα καὶ διατηροῦσιν ἀμείωτον τὴν ὀρθότητα αὐτῶν. Τοῦτ' αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῶν νόμων τοῦ Νεύτωνος ἢ περὶ τῆς συνθέσεως τοῦ Εὐδόξου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ: δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξαχθῶσι ἐκ τῶν φαινομένων ἀλλ' ἦτο ἀνάγκη νὰ τεθῶσι θεωρητικῶς διὰ νὰ δυνηθῶσι, μόλις μετὰ ταῦτα, αὐτὰ ταῦτα τὰ φαινόμενα νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς νόμους τ. ἔ. εἰς ὁμοιομόρφους καταστάσεις αἱ ὁποῖαι δὲν εὐρίσκοντο ἐντὸς τῶν φαινομένων ὡς τοιούτων. Ὁμοιόμορφοι καταστάσεις κινήσεως ὁποίας π. χ. διατυπαῖ τὸ ἀξίωμα τοῦ Galilei περὶ τῆς διατηρήσεως, δύνανται ἄλλο τόσον ὀλίγον νὰ καταδειχθῶσιν ἐπὶ ὑλικῶν δεδομένων, ὅσον ὀλίγον δύναται ἐπακριβῶς ν' ἀποδειχθῆ τὸ πῦθαγόρειον θεώρημα διὰ καταμετρήσεως ἐπὶ ὑλικῶν σχεδιασμάτων.

Μόνον ἢ ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περιπτώσει γνώμη ὡς πρὸς τὸ εἶδος

αὐτὴ εἰργάζεται δι' «ὕποθέσεων» αἱ ὁποῖαι οὐδόλως ἐλάμβανον ὑπ' ὄψιν τὰ τυχαῖα γεγονότα τῆς πραγματικότητος, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦτο δυνατόν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γεγονότων νὰ θεμελιωθῶσι· ἦτο μέθοδος δι' ἀφηρημένων ἐννοιῶν ἐνεργοῦσα τοῦτέστι «θεωρητικὴ» ἐν τῇ ἀύστηροτάτῃ σημασίᾳ τῆς λέξεως· τὸ δ' ἐπιστημονικὸν μεγαλεῖον ἐνὸς Ἀριστοῦζου ἢ ἐνὸς Κοπερνίκου ἔκειτο ἐπίσης κατὰ τὸν Γαίλει ἐν τῇ ὑπερνικήσει τῆς ἐκ τῶν αἰσθησεῶν ἀπίτης διὰ τοῦ θεωρητικοῦ λογισμοῦ. Κατ' αὐτὸν ἡ ἐπίγειος μηχανικὴ ὄχι μόνον ἦτο τόσον καθαρὰ ἐπιστήμη ὅσον καὶ τὰ μαθηματικά, ἀλλ' ἦτο αὐτόχρημα μαθηματικὰ· νοῦς δὲ «κατὰ προτίμησιν ἐπαγωγικῶς» ὡς ἦτο καὶ ὁ Πλάτων (κατὰ τὸν Γομπρετ) δὲν ἀποκαίμνει τονίζων τὴν ἐπαγωγικὴν φύσιν τῆς ἐαυτοῦ ἐπιστήμης. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἦτο εἰς θέσιν ὄχι μόνον τὰ προαισθανθῆναι ἀλλὰ καὶ τελείως νὰ κατανοήσῃ τὴν ὁμοιότητα ἢ μᾶλλον τὴν ταυτότητα τῶν νόμων τῆς ἐπιγείου ὅσον καὶ τῆς οὐρανόθεν μηχανικῆς. Καὶ μήπως δὲν εἶνε ἐπαγωγικὴ ἡ ἐπιστήμη τοῦ Νεύτωνος, δὲν διετύπωσεν οὗτος «μαθηματικὰς ἀρχὰς τῆς φιλοσοφίας τῆς φύσεως»;

Μετὰ πάντα τ' ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι καίτοι τὸ πρότερον, καὶ μάλιστα κυριαρχοῦν, ἐνδιαφέρον τοῦ Πλάτωνος ἦτο νὰ ἀναριθμηθῆναι μέχρι τῆς θεωρίας, πάλιν δὲν κατέστησεν οὗτος ἀδύνατον τὴν εἰσαγωγὴν τῆς θεωρίας εἰς τὰ φαινόμενα, καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς ἐπὶ τούτων, καίτοι εἶνε ἀληθὲς ὅτι δὲν ἀνεγνώρισεν αὐτὴν τόσον σαφῶς ὅσον θὰ ἦτο εὐκαταῖον νὰ τὸ ἐπραττε, ὡς τὸ ἰδιαίτατον καὶ δυσχερέστατον ἔργον τῆς ἐρεῦνης τῆς φύσεως· τοῦταυτίον μάλιστα διὰ διαφόρων ἐκφορῶσεων αὐτοῦ ὑπεβόηθησαν ἐν ὁρισμένῳ μέτρῳ τὴν πλάνην ὅτι θεωρεῖ αὐτὴν ὡς τι δευτερευούσης ἀξίας· «τοῦ αἰσθητοῦ οὐδεμίαν ἐστὶν ἐπιστήμην», «ὅτι ἀφήσομεν κατὰ μέρος ὅτι εὐρίσκειται ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ» κ.τ.λ., ἐκφορῶσεων αἱ ὁποῖαι ἐξετάζόμενα ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν σκέψεων ὅπου εὐρίσκοντα δὲν σημαίνουσιν ἐν τέλει τίποτε περισσώτερον ἢ ὅτι τὴν θεωρίαν τῶν φαινομένων δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἀναγνώσομεν ἐκ τῶν φαινομένων ἀλλ' ὀφείλομεν δι' ὑπολογισμῶν, τοῦτέστιν διὰ τῆς διανοίας, νὰ κατασκευάσωμεν αὐτήν. Τότε δὲ μόνον θὰ ἦτο ἀληθὲς τὸ ὑπὸ τοῦ Γομπρετ (σελ. 389) λεγόμενον ὅτι ἡ διανοητικὴ κατασκευὴ τοῦ Πλάτωνος ἦτο σχεδὸν ἀντίθετος πρὸς τὴν τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, εἰν διὰ τῆς λέξεως «νεώτερος νοήσομεν μόνον τὸν τὸν νόμον ἀποστρεφόμενον ἐμπειρισμὸν.

4. Ἀκουστικὴ. Ὡς τελευταῖον πεδῖον ἐρεῦνης ἐξετάζεται ἡ ἀρμονικὴ τ. ἔ. ἡ ἀκουστικὴ. Ἀντικείμενον αὐτῆς εἶνε ἐπίσης κινήσεις, καὶ δὴ ἀρμονικαί, διὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ὁποίων ἔχει ὡς ὄργανον προορισθῆναι τὸ οὖς. Διὰ τὴν ἐμπειρικὴν σύνθεσιν τῆς ἐπιστήμης ταύτης παραπέμπει ὁ Πλάτων εἰς τοὺς ἡγέτας αὐτῆς τοὺς Πυθαγορείους, ὄχι ὅμως ἀνεπιφυλάκτως διότι καὶ ἐνταῦθα ὑπῆρχε κίνδυνος τὸ πᾶν νὰ περιορισθῆναι εἰς τὴν ὀλικὴν παρατήρησιν. Οὗτοι προσεπάθουν, ἐντελῶς κατὰ τὴν μεταγενεστέ-

σαν μέθοδον τοῦ Fechner, νὰ καθορίσωσι τὰς ἐλαχίστας μόλις αἰσθητὰς διαφορὰς ὀξύτητος τῶν φθόγγων, διὰ νὰ καταμετρήσωσι δι' αὐτῶν τὰ «ὑπερ-αἰσθητὰ» διαστήματα· ἐννοεῖται ὅτι ἡ καταμέτρησις αὕτη δὲν ἦτο δυνατόν ἢ ἀποδώσει ἀποτελέσματα συμφωνοῦντα πρὸς ἄλληλα. Ἡ ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σχετικῶς λίαν ἀνεπτυγμένη πειραματικὴ ἔρευνα τῆς ὁποίας ὁ μᾶλλον σημαίνων ἀντιπρόσωπος ἦτο ὁ Ἀριστόξενος, δὲν εὐρίσκει χάριν ἐνόπιον τοῦ κριτικοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ Πλάτωνο;. Δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀναζητήσωμεν εἰς τὰς πράγματι ἀκουσθεῖσας συγχορδίας τὰς καθαρὰς ἀριθμητικὰς σχέσεις αἱ ὁποῖαι ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων ἤδη εἶχον ἀναγνωρισθῆναι ἐν γένει ὡς βάσεις τῶν ἁρμονικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν φθόγγων, ἀλλὰ ὀφείλομεν νὰ ἀνηφοιθῶμεν μέχρι «προβλημάτων» — ἐνταῦθα σαφῶς σημαίνονται μαθηματικὰ προβλήματα — καὶ ν' ἀναζητήσωμεν ποῖοι ἀριθμοὶ εἶνε καὶ ἑαυτοὺς ἁρμονικοὶ καὶ ποῖοι δὲν εἶνε καὶ διατί. Αἱ ἁρμονίαι αὗται τῶν ἀριθμῶν δὲν εἶνε ἢ αἱ ὅμοιαι ἀριθμητικαὶ σχέσεις, καὶ δὴ αἱ ἀπλούστεραι τούτων 2:1, 4:2 6:3 κτλ. ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὸ διάστημα τῆς ὀγδόης καὶ 3:2, 6:4 κτλ. ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὸ τῆς πέμπτης. Αἱ δύο αὗται θεμελιώδεις σχέσεις ἦρκουν εἰς τοὺς πυθαγορείους οἱ ὁποῖοι ἀνήγον πάντα τὰ λοιπὰ διαστήματα εἰς σχέσεις μεταξὺ δυνάμεων τοῦ 2 καὶ 3· π.χ. τὸ διάστημα τῆς τρίτης καταμέτρου ὄχι κατὰ τὴν σχέσιν 5:4 ἀλλὰ κατὰ τὴν ὀλίγον τι ταύτης διαφέρουσαν σχέσιν 81:64.

Ἐπίσης καὶ ἐνταῦθα δὲν ἀπευθύνεται ἡ σαρκαστικὴ κριτικὴ τοῦ Πλάτωνος ἐναντίον τῆς πειραματικῆς ἐρεῦνης ὡς τοιαύτης, ἀνευ τῆς ὁποίας δὲν θὰ ἦτο, κατ' ἀρχὴν, δυνατόν νὰ διατυπωθῶσι τὰ «προβλήματα» περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ, ἀλλ' ἐναντίον τῆς γνώμης ὅτι διὰ τῆς πειραματικῆς ὁδοῦ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπαυξηθῶσι ἀκριβῆ πορίσματα. Διαρκῶς τονίζονται ἐκ νέου τὰ δίκαια τῆς θεωρίας τῆς ὁποίας τὰ προβλήματα εἶνε ἀληθῆς ὅτι θέτει ἡ πείρα, ἡ ὁποία ὅμως θεωρία ὀφείλει νὰ λύσῃ τὰ προβλήματα ταῦτα αὐτοτελῶς· δὲν ἔχει δὲ πρὸς τοῦτο ἀνάγκην τῆς πείρας, οὐδ' ἐπιτρέπεται κατ' ἀρχὴν νὰ θέλῃ νὰ στηριχθῆ ἑπ' αὐτῆς. Βεβραίως ἠδύνατο σαφέστερον νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ θεωρία ἀνάγκη νὰ ἐπαληθεύεται ἐν τῇ πείρᾳ, ἑφ' ὅσον λύει ἀκριβῶς τὰ ὑπὸ τῆς πείρας τιθέμενα προβλήματα· ἀναντιρρήτως ὅμως αὕτη εἶνε ἡ ἐξυπονοουμένη γνώμη. Ἄλλως ἀδύνατον κατ' ἀρχὴν νὰ ἐννοήσωμεν ὁποῖαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν ἀκουστικὴν ἢ ἀναζητήσις ἀριθμητικῶν ἀναλογιῶν. Ἡ ἀκουστικὴ ὅμως ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μὴ μείνῃ ἀτελής, καὶ νὰ μὴ φέρῃ διὰ τῆς μὴ περατώσεώς της εἰς ἀποτέλεσμα διάφορον ἐκείνου εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλει νὰ φέρῃ τ. ἔ. εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ νοῦς (530 E). Οὐδὴ ἄρα ἀπορρίπτεται ἡ ἐμπειρία, ἀπλῶς δὲν θεωρεῖται ὡς ἐπαρκής· τῆς λείπει οἶονεὶ ἡ κεφαλὴ εὖν δὲν ἀνηφοιθῆ, τελειοποιουμένη, μέχρι τῆς θεωρίας. Ἐὰν δὲ πρὸς τούτοις συμβῆ νὰ μὴ ἀποβλέπῃ κἄν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τότε βεβαίως ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἀπολεσθῆ ἐν ἐρεῦναις αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ εἶχον κατ' ἀρχὴν ἐπι-

στημονικήν, ἄρα οὔτε μορφωτικὴν τοῦ νοός, ἀξίαν. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶνε τοῦτο περιττὴ προειδοποίησις καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη δὲν εἶνε.

Β. Ἡ Διαλεκτική.

Καὶ οὕτω διετρέξαμεν τὸν ὅλον κύκλον τῶν ἐπιστημῶν τῶν ὁποίων ἡ ἀξία πρὸς μόρφωσιν τοῦ πνεύματος τότε μόνον ἐντελῶς ἔρχεται εἰς φῶς, ὅταν προσέξωμεν εἰς τὴν συνοχὴν καὶ τὴν συγγένειαν πάντων τῶν ἀντικειμένων αὐτῶν καὶ ἰδίως εἰς τὴν κοινὴν αὐτῶν μαθηματικὴν βάσιν (531 D). Διότι τὸ νὰ περιλάβῃ τις συστηματικῶς ὅλας τὰς ἐπιστήμας εἰς μίαν «συν-ῥῆσιν», τὸ νὰ ἴδῃ τις αὐτὰς ὁμοῦ, νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς συγγενείας τῶν ἐπιστημῶν πρὸς ἀλλήλιας καὶ πρὸς τὴν φύσιν ἐκείνου τὸ ὁποῖον εἶνε (537 C), ἀποτελεῖ τὴν καλλίστην προπαιδεύαν καὶ βίβανον τῆς ἱκανότητος διὰ τὴν Διαλεκτικὴν. Ὅποιος ἀποδείξει ὅτι ἔχει τὴν ἱκανότητα ταύτην τοῦ «συν-ῥῆσιν», αὐτὸς ἔχει καὶ κλίσιν πρὸς τὴν διαλεκτικὴν, ὅποιος δὲν τὸ πράξει δὲν ἔχει κλίσιν.

Βεβαίως τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπλῶς τὴν προπαιδευαστικὴν σχολὴν (προπαιδεύαν 536 D), τὸ προῖμιον εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐπακολουθήσῃ τὸ ἔσμα : αὕτη ἡ Διαλεκτικὴ (532). Τὶ δὲ εἶνε τὸ ἰδιαίτερον τῆς διαλεκτικῆς ἱκανότητος, εἰς πόσα εἶδη διαιρεῖται καὶ ποῖα εἶνε αἱ ὁδοὶ αὐτῆς ; Εἰς τοῦτο θὰ δοθῇ νῦν ἀπάντησις ὅχι ἐν παραβολαῖς, ἀλλ' ἀπέριττος καὶ οὐσιαστικὴ τοιαύτη.

Ἄνευ τῆς ὑποδειχθείσης ὁδοῦ τῶν ἐπιστημῶν εἶνε ἀδύνατον νὰ φησώμεν εἰς τὴν Διαλεκτικὴν· ἀλλὰ παρεκτὸς αὐτῆς οὐδεμίαν μέθοδον ὑπάρχει διὰ νὰ δώσωμεν συστηματικῶς καὶ ἐν γένει τὸν ὅρισμόν μιᾶς ἐκείστης ἐννοίας. Τοῦτο δὲν δύναται νὰ κατορθώσῃ οὔτε αἱ καθαρῶς ἐμπειρικο-πρακτικαὶ ἐπιστῆμαι, οὔτε ἐκεῖνα τὰς ὁποίας πρὸ ὀλίγου διεξήλθομεν διότι ἔχουσιν ὡς ἀφειρητὴν προὑποθέσεις τὰς ὁποίας καθ' ἑαυτὰς «ἀρήνουσιν ἀκινήτους» (δὲν ἀμφισβητοῦσι) καὶ ἄρα δὲν δύνανται νὰ δώσωσι περὶ αὐτῶν λόγον. Διότι πῶς εἶνε ποῖε δυνατόν, λέγει, ἐκεῖ ὅπου οὔτε ἡ ἀρχή, οὔτε τὸ μέσον ἢ τὸ τέλος ἀποτελοῦσι τι τὸ ὁποῖον γινώσκουμεν, νὰ θεωρηθῇ τοιαύτη ἀπλή «συμφωνία» ὡς ἐπιστήμη ; Εἶνε σχεδὸν ὡς νὰ χλευάζῃ τὴν μέθοδον τοῦ ὀνοματισμοῦ ἢ ὁποία χαίρει μεγίστης ὑπολήψεως μεταξὺ τῶν νεωτέρων μαθηματικῶν καὶ αὐτῶν τῶν φυσικῶν καὶ διὰ τὴν ὁποίαν τὸ πᾶν στηρίζεται, κατὰ τελευταῖον λόγον, ἐπὶ τῆς αὐθαρεσίας συμπεφωνημένων πρώτων προὑποθέσεων, οὐδόλως δὲ γίνεται, ἐν γένει, αἰσθητὴ ἢ ἀνάγκη τελευταίας γενετικῆς θεμελιώσεως. Τοῦναντίον ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος αἴρουσα πᾶσαν προὑπόθεσιν ἀποσκοπεῖ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν διὰ νὰ βεβαιώσῃ ἑαυτὴν ἐν αὐτῇ—ἢ διὰ νὰ βεβαιώσῃ αὐτὰς : τὰς προὑποθέσεις ; --Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον δὲν θὰ συνεφώνει πρὸς

τὸ «αἶρειν». Πολὺ ὀρθότερον ἀναφέρει ὁ Schleiermacher τὴν βεβαίωσιν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν: «διὰ νὰ καταστῇ αὕτη βεβαία» (διὰ νὰ καταστήσωμεν αὐτὴν βεβαίαν δι' ἡμᾶς), ἡ δὲ ἀνοδος μέχρι τῆς ἀμέσου ἀρχῆς σημαίνει μᾶλλον τὴν τελευταίαν βεβαίωσιν τῆς γνώσεως, τὸ τελευταῖον ἐν γένει ἰστήριγμα. Πρὸς ταῦτα συμφωνεῖ καὶ ἡ μετάφρασις ἡμῶν ἡ ὁποία προσπαθεῖ νὰ μείνῃ ὅσον τὸ δυνατόν πιστοτέρα πρὸς τὸ κείμενον (*ἵνα βεβαιώσῃται*). Τονίζεται, ὡς καὶ εἰς τὸν «Φαίδωνα» (100 D, 101 D), ἡ βεβαιότης τῆς βάσεως, νῦν ὅμως τῆς τελευταίας βάσεως τῆς «ἀνυποθέτου ἀρχῆς», ἴσως μάλιστα καὶ ἐξ ἐπίτηδες ἐν τῇ διττῇ ἐννοίᾳ τῆς βεβαιότητος τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἡ βᾶσις ἔχει ἐν ἑαυτῇ καὶ ἐκείνης τὴν ὁποίαν μεταδίδει εἰς τὴν γνῶσιν.

Κατόπιν ἐπαναλαμβάνονται οἱ πρότερον διατυπωθέντες ὅροι κατὰ τοὺς ὁποίους τὰ μαθήματα τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦδε «κατ' ἔθος» ἀποκαλοῦνται ἐπιστήμαι, ἀνάγκη νὰ φέρωσι μόνον τὴν ὀνομασίαν «διάνοια» (πρὸς χρῆσιν τῆς διανοίας, ἀσκησις ἐν τῷ διανοεῖσθαι). Κατὰ τᾶλλα τίποτε τὸ νέον δὲν λέγεται ἐνταῦθα περὶ τῆς Διαλεκτικῆς, τῆς ἐπιστέψεως τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος (534 E), ἐπαναφέρονται δὲ μόνον εἰς τὴν μνήμην τὰ προηγουμένως λεχθέντα. Τὸ διὰ τὴν ἐρμηνείαν ἐνδιαφέρον ἔγκειται ἐν τῇ ἐπιβεβαιώσει διὰ πράγματι εἰς τὴν μοναδικὴν διαφορὰν μεταξὺ ἀρχῆς καὶ ὑποθέσεως ἐξαντλεῖται καθ' ὁλοκληρίαν ἢ, ὄχι πλέον μεταφορικῆ, ἐννοία τῆς «Ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ». Ἡ Ἰδέα ὡς μέθοδος, ὡς ἡ μέθοδος τῆς ῥιζικῆς θεμελιώσεως τῶν ἐπιστημῶν ἐν τῷ θεμελιώδει νόμῳ αὐτῆς τῆς διανοήσεως (αὐτὸς ὁ λόγος), καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρα ταύτη σημασία: τῆς λογικῆς αὐτῶν θεμελιώσεως, ἰδοὺ ἡ τελευταία λέξις τῆς κατὰ Πλάτωνα «Διαλεκτικῆς».

5. Ἡ περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρία ἐν τῷ Δεκάτῳ Βιβλίῳ.

Εἰς τὸ Ὀγδοὸν καὶ Ἐννατὸν Βιβλίον, τὰ ὁποῖα ὑποτελοῦσι τὸ τέταρτον μέρος τῆς «Πολιτείας» δὲν δίδεται ἀφορμὴ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίαν. Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ νοῦς καὶ αἰσθήσεως καὶ τῶν εἰς ταῦτα ἀνταποκρινομένων ἀντικειμένων τονίζεται ἰδίως ἐν τῇ τελευταίᾳ ἀναλύσει περὶ τῆς ἀληθοῦς καὶ τῆς φαινομενικῆς ἱκανοποιήσεως ὅσον εἶνε δυνατόν ἀποτόμως. Τὸ αἰσθητὸν εἶνε τὸ οὐδέποτε ἑαυτῷ ὅμοιον, τὸ θνητὸν (585 C) ἀποκαλεῖται τοῦτο αὐτόχρομα «ἡ οὐσία τοῦ (διαρκῶς) ἑαυτῷ ἀνομοίου» ἡ ὁποία οὐδόλως μετέχει τοῦ εἶναι τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας (αὐτ. CD), ταυτίζεται δὲ πρὸς τὸ ἐνσώματον, ἐνῶ ἡ ψυχὴ ἀναπρῆτως πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὸ ἀντίθετον τούτου, πρὸς τὸ ὅμοιον ἑαυτῇ, τὸ ἀθάνατον, τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ καθαρὸν εἶναι (αὐτ.). Ἰδοὺ ἔχομεν πάλιν ἐντελῶς τὴν γλῶσσαν τοῦ «Φαίδωνος» εἰς τὰ πρῶτα αὐτοῦ μέρη. Κατὰ τὰ ἄλλα ἀξιοπαρατήρητος εἶνε ἡ στενὴ συνάφεια τῶν ἐννοσιῶν

λόγος, νόμος, τάξις (587 Α) ἢ ὁποῖα σαφῶς υποδεικνύει ὅτι τὸ κατὰ λόγον (λογικόν) σημαίνει τὸν νόμον ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «Γ' οργία». Ἐν γένει δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ἀποκρούσωμεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὰ βιβλία ταῦτα ἀποπνέουσι τὸν χαρακτῆρα παλαιότερας ἐποχῆς.

Εἰς τὸ τελευταῖον ὅμως βιβλίον προκαλεῖ ὁ ἐν εἶδει ἀπολογίας ἐπίλογος περὶ τῆς ποιήσεως, ὡς ἀπομυμήσεως ὄχι τοῦ ἀληθοῦς ὄντος ἀλλὰ τοῦ φαινομενικῶς μόνον τοιαύτου, μίαν ἀκόμη φορὰν λεπτομεροῦ διαλεκτικὴν συζήτησιν. Ὡς ἀρετηρία χρησιμεύει ἡ «συνήθης μέθοδος» τοῦ θέτειν ἀντιμετώπιους ἀλλήλων τὴν ἐνότητα τῆς ἐννοίας καὶ τὴν πληθὴν τῶν ὅπ' αὐτὴν ὑπαγομένων ἀντικειμένων (596 Α). Τὴν ἐνότητα ταύτην τῆς ἰδέας π.χ. τῆς τραπέζης ἢ τῆς κλίνης, ἔχει ὡς παράδειγμα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὁ ξυλονογὸς ὅταν κατασκευάζει τὰς πολλὰς τραπέζας ἢ κλίνας. Ἄν κατασκευάζει ἅρα τὴν ἐννοίαν, ἐκείνο «τὸ ὁποῖον εἶνε» ἢ κλίνη, ἅρα, κατ' ἀρχὴν, καὶ τὸ ὁποῖον «εἶνε», ἀλλὰ μόνον καὶ εἰς τὸ εἶδος ἐκείνου τὸ ὁποῖον εἶνε. Ἐάν δὲ ἐρωτήσωμεν ποῖος κατασκεύασε τὴν κατὰ φύσιν (κατ' ἐαυτὴν) κλίνην τότε δυνάμεθα νὰ εἰπομεν ὅτι ὁ θεὸς κατασκεύασεν αὐτήν· καὶ μάλιστα, εἴτε διότι δὲν ἤθελε νὰ ποιῆσῃ ἄλλως, εἴτε διότι ὑπῆρχεν ἀναπόφευκτὸς τις πρὸς τοῦτο ἀνάγκη, κατασκεύασε μίαν μόνον τοιαύτην. Ἄν ἢ περισσώτερα δὲν ἐκαίσθησαν καὶ οὔτε θὰ πλασθῶσι ποτε· διότι ἐάν ὑπῆρχον δύο κλίνας θὰ ὑπῆρχε αἴτιον κατ' ἀνάγκην μία ἐννοία ὑπὸ τὴν ὁποῖαν θὰ ὑπῆρχοντο ἀμφοτέρωτα, φανερόν δὲ ὅτι αὕτη θὰ ἦτο ἐκείνο «τὸ ὁποῖον εἶνε» ἢ κλίνη καὶ ὄχι ἐκείνια αἱ δύο (597 ΒC). Ἐπειδὴ δὲ (ὡς νομίζω) ἐγνώριζε τοῦτο ὁ θεός, καὶ βεβαίως θὰ ἐπροτίμα νὰ εἶνε ἀληθῆς δημιουργὸς τῆ· ἀληθοῦς κλίνης καὶ ὄχι ἀπλοῦς κλινοποιὸς μᾶ· μόνης κλίνης διὰ τοῦτο κατασκεύασεν αὐτήν εἰς μίαν φύσιν. Μετὰ τοῦτον ἔρχεται, ὡς ἀπλοῦς ἀπομυμητής, ὁ ἀληθῆς κατασκευαστὴς κλινῶν καὶ ἔπειτα μάλιστα μετὰ ταύτους, ὡς ἀπομυμητὴ· τοῦ ἀπομυμητοῦ, ὁ καλλιτέχνης ἢ ποιητής. Ὁ δὲ τελευταῖος οὗτος δὲν ἀπομυμῆται καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς πείρας ὅπως εἶνε (ὡς ἀντικείμενον τῆς πείρας)—διότι τὸ εἶναι αὐτοῦ, καίτοι κατ' ἐαυτὸ εἶνε ὅμοιον ἐαυτῷ (598 Α), παραβαλλόμενον πρὸς τὸ τῆς ἐννοίας εἶνε ἀπλοῦν φάσμα—ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν μόνον ὡς φαίνεται. Ἀκολουθῶς, ἐν 602 C, ἀναπτύσσονται τ' ἀνωτέρω ὡς ἑξῆς: Τὸ αὐτὸ αἰσθητὸν ἀντικείμενον ἀπὸ διαφόρου ἀποστίσεως ὁρώμενον δὲν ἔχει πάντοτε τὸ αὐτὸ μέγεθος, τὴν αὐτὴν μορφήν κτλ· πρὸς ἀποτροπὴν τοιαύτης συγχύσεως εἰσῆχθη τὸ μετρεῖν, ἀριθμεῖν καὶ σταθμίζειν διὰ νὰ μὴ κυριαρχῇ ἐν ἡμῖν ἡ ἀντίφρασις τῶν φαινομένων ἀλλ' ἡ γνώμη τοῦ ἀριθμοῦντος, ὑπολογίζοντος καὶ σταθμίζοντος λογισμοῦ. Ἡ καλλιτεχνία τοῦναντίον προσκολλᾶται εἰς τὰ εἶδωλα τῶν αἰσθήσεων, ἀπευθύνεται ἅρα εἰς τὰς κατωτέρας λειτουργίας τῆς ψυχῆς. Ἡ παρατήρησις δὲ αὕτη μεταφέρεται κατόπιν ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ πεδίου ὅπου φέρει εἰς ἰδιαιζόντως δυσαρέστους συνεπεῖας διὰ τὴν ποιήσιν.

Πλεῖστα σημεῖα εἶνε ἐνταῦθα παράδοξα : πρῶτον ὅτι ἡ Ἰδέα ἔχει δημιουργόν, δημιουργὸς δ' αὐτῆς εἶνε ὁ Θεός. Εἰς τί δύναται νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ τὸ νὰ φαντασθῶμεν αὐτὴν τὴν ἐς αἰεὶ ὑπάρχουσαν ὡς πεπλασμένην ; Ἐὰν τὸ τοιοῦτον ἔχει ὡς βάσιν σοβαρὰν τινὰ θεολογικὴν θεωρίαν τότε παρὰ πολὺ ἀσθενῶς καὶ παρέργως πως εἰσάγεται δι' ἐνὸς «ὡς νομίζω» ἢ νέα αὐτῆ θεότης ἐν τῇ ὑπερόχῳ ιδιότητι τοῦ κατασκευαστοῦ τῆς Ἰδέας τῆς κλίνης, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἔχουσιν οἱ κατασκευασταὶ ἐπιγείων κλινῶν πρότυπον εἰς τὸ ὁποῖον νὰ δύνανται νὰ ἀποβλέπωσι. Οὐδέποτε ἀπάντησις σοφοῦ εἰς ἐρώτημα περὶ τοῦ θεοῦ ἦτο τόσον χλευαστικὴ διὰ τὸν ἐρωτῶντα, ὅσον ἡ προκειμένη. Ὁ ἥλιος τοῦ νοητοῦ κόσμου ὁ παρέχων εἰς τὰ καθάρια ἀντικείμενα τῆς διανοήσεως, ὡς πατὴρ καὶ πλάστης, εἶναι καὶ τὴν ιδιότητα τοῦ νὰ εἶνε γνωστὰ, ἐκαλεῖτο «Ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ». Εἰς τὴν ἐκφρασὴν ταύτην, ἀκολουθοῦντες ἀκριβῶς αὐτὰς τὰς δηλώσεις τοῦ Πλάτωνος, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὑρωμεν ἄλλην σημασίαν ἢ τὴν τῆς Ἰδέας τοῦ νόμου ἢ τὴν Ἰδέαν αὐτῆς τῆς Ἰδέας. Τὸ νὰ ἀποδοθῇ ὑπαρξίς εἰς τὰς Ἰδέας δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἢ τὴν ἐννοίαν τῆς λογικῆς θεμελιώσεως, τῆς τελευταίας ὁριστικῆς σ υ ν α γ ω γ ῆ ς. Ἀκριβῶς δ' ἐνταῦθα μᾶς δίδεται ὅλος ἀπεριττος λογικὴ βᾶσις ἐκείνου ἐναντίον τοῦ ὁποῖου κατὰ προτίμησιν ἐστρέφοντο οἱ προσβάλλοντες τὴν περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίαν τ. ἔ. τῆς ἀριθμητικῆς ἐνότητος τῆς Ἰδέας ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ πολλαπλοῦν τῶν ἐμφανίσεων αὐτῆς ἐν τῷ κόσμῳ τῶν αἰσθήσεων. Ἰδέα σημαίνει, κατ' ἀρχὴν, τὴν ἐνότητα τῆς ἐννοίας· εἶνε ἄρα τελείως ἀνόητος ἢ ἐναντίον τῆς Ἰδέας, ὑπ' ἄλλων, ὡς γνωστόν, πρὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀντιταχθεῖσα ἀντίρροσις ὅτι τ. ἔ. ἢ ὑποστηριζομένη συμφωνία μεταξὺ φαινομένου καὶ Ἰδέας, ἔχει ἀνάγκην πρὸς θεμελίωσιν ἑαυτῆς, καὶ ἄλλης ὑπερ — Ἰδέας καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς ἐπ' ἄπειρον· τὸ γνωστὸν ἐπιχείρημα τοῦ «τρίτου ἀνθρώπου», τὸ ὁποῖον ταχέως πάλιν θὰ συναντήσωμεν ἐν τῷ «Παρμενίδῳ». Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἀφορᾷ ὁ τόσον δεδικαιολογημένος οὗτος χλευασμὸς τὸν ὁποῖον τόσον ἀνοήτως ἐξέλαβον ὡς τι σοβαρὸν. Τὴν σπουδαιότητα ἐκείνην λογικὴν βᾶσιν τῆς ἀπαραιτήτου ἐνότητος τῆς Ἰδέας, λέγει ὁ Πλάτων, βεβαίως θὰ ἐγίγνωσκεν ὁ Θεὸς ὅταν σοφώτατα ἔπλασε τὴν Ἰδέαν ὡς μίαν (μόνην), διότι ἄλλως θὰ εἶχε πλάσει . . . λογικὸν παραλογισμόν (nonsens) τοῦθ' ὑπερ βεβαίως θὰ περιεποιεῖ τιμὴν εἰς τὴν παντοδυναμίαν αὐτοῦ, δὲν θὰ ἦτο ὅμως καὶ ἐξ ἴσου ἀντάξιον τῆς σοφίας αὐτοῦ. Δὲν εἶνε ἄρα γε ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ Ἰδέα ἐπλάσθη εἰρωνικὴ, τρόπον τινά, παραδοχὴ τοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ ἀντιπάλου ὁ ὁποῖος μόνον ὡς πράγματα ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ τὰς Ἰδέας (διότι ἐπὶ τῆς παρεξηγήσεως ταύτης στηρίζεται ἢ ὅλη ἀντίρροσις) καὶ ὁ ὁποῖος, ἐξετάζων τὸ ζήτημα ἐὰν ταύτας ὀφείλομεν νὰ φαντασθῶμεν ὑπαρχούσας ὡς μίαν ἢ πολλὰς ἢ καὶ ἀπείρους πολλαπλὰς ἀκόμη, εἶχεν ὁμιλήσει ὅλος ἀνυπόπτως περὶ τοῦ ἐνδεχομένου αὐτῶν δημιουργοῦ ὁ ὁποῖος φυσικώτατα ἐν τοιαύτῃ περιπτώ-

σει δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε ἐπίγειος τις δημιουργός ; Οὕτω βεβαίως τὰ πάντα ἐξηγοῦνται.

Ἴδου ἡ πραγματικὴ κρυφὴ αἰτία τῆς συγκινητικοῦ συμπαθείας τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν πρὸς τὸν θεὸν τὸν κατέρα τῆς Ἰδέας τῆς κλίνης· μαζὺ μὲ τὸν πλάστην τῶν Ἰδεῶν καταπίπτει ἄνευ ἐλπίδος σωτηρίας ἢ ὤραιοτέρα ἀπόδειξις ὅτι ἡ Ἰδέα ἐπρόκειτο νὰ εἶνε ἀπλῶς ἄλλο τι πρᾶγμα ἢ ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ ὕλικά πράγματα. Διότι βεβαίως ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἠδύνατο ἅπασι νὰ πλασθῆ, καὶ μάλιστα εἶχε πρὸς τοῦτο ἀνάγκην ἐνὸς θεοῦ, ἔπρεπε νὰ εἶνε συμπαγές τι ἀντικείμενον καὶ ὄχι ἀερώδης τις ὁρισμός. Ποῖος δύναται σοβαρῶς νὰ φαντασθῆ τὸν θεὸν ὡς δημιουργὸν ὁλοκλήρου κόσμου ὁρισμῶν ; Κριμα ὅτι ἀκριβῶς ἐνταῦθα γίνεται διαρκῶς χρῆσις τοῦ τεχνικοῦ ὄρου τοῦ ὁρισμοῦ : «ὅ ἐστὶ» (597 Α καὶ C, δίς). Ἀπομένει ἄρα ἡ ἐκλογή μεταξὺ τοῦ θεοῦ ὡς πατρὸς τῶν ὁρισμῶν καὶ φιλολογικοῦ ἀστεϊσμοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, τῇ ἀληθείᾳ, δὲν εἶνε ἀσύνηθές τι παρὰ Πλάτωνι.

Ἄλλι καὶ σοβαρώτερον καὶ γονιμώτερον πρόβλημα θέτει εἰς ἡμᾶς τὸ χωρίον τοῦτο, διὰ τῶν λεγομένων τούτεστι περὶ τῆς λειτουργίας τοῦ ἀριθμεῖν, μετρεῖν καὶ σταθμίζειν.

Εἶνε ἀληθές ὅτι ἐν ἀρχῇ τῆς συζητήσεως ἐπαναλαμβάνονται πολλάκις ἤδη λεχθέντα. Αἱ ἰντιφάσεις τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων ἀπαιτοῦσιν ἀπόφασιν, τοῦτο δὲ εἶνε ἔργον τοῦ λογισμοῦ· μέχρι τοῦδε ἐλέγετο ὅτι οὗτος τὸ ἔπραττε διὰ τῆς διατυπώσεως τῆς ἐννοίας τοῦ ἀριθμοῦ, τῆς ἰσότητος· διατὶ ὁμῶς ὄχι καὶ διὰ τῆς τῶν ἐννοιῶν τοῦ ἴσου, ἀνίσου καὶ ἀριθμητικῶς οὕτως ἢ οὕτως καθοριστέου μέτρου καὶ σταθμοῦ, ἀφοῦ μεταξὺ τῶν ἀντιφάσεων τῶν ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἐντυπώσεων συνηντήσαμεν ἤδη πρότερον (523 ε.), ἐκτὸς τῶν ἀφορῶσων τὸ περισσότερο καὶ τὸ ὀλιγώτερον, καὶ τὰς ἀφοριώσας τὸ μεγαλείτερον καὶ μικρότερον, βαρύτερον καὶ ἐλαφρότερον ; Ἐνταῦθα, τοῦναντίον, ὡς ἔργον τοῦ λογισμοῦ διὰ τοῦ ὁποίου ὑπερνικῶνται αἱ ἀντιφάσεις τῶν ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἐντυπώσεων, χαρακτηρίζονται ὄχι ἀπλῶς αἱ καθαρὰ ἐννοιαὶ τῶν κατ' ἀριθμὸν μέτρον καὶ σταθμὰ καθορισμῶν ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα τὸ ἀριθμεῖν, μετρεῖν καὶ σταθμίζειν, τούτεστιν ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἐννοιῶν τούτων πρὸς καθορισμὸν τοῦ αἰσθητοῦ.

Ἐνταῦθα μᾶς δίδεται ἡ ἀπέριττος ἐπ βεβαίωσις ἐκεῖνου τὸ ὁποῖον ἀνωτέρω μόνον νὰ υποθέσωμεν ἠδυνάμεθα, ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον ἐστεροῦμεθα μέχρι τοῦδε ἀμέσου ἐξωτερικοῦ στηρίγματος : ὅτι τ. ε. ἡ λειτουργία τῆς ἐννοίας ἐν τῷ καθορισμῷ τοῦ αἰσθητοῦ πάντοτε σιωπηρῶς ὑπεννοεῖτο καίτοι μὴ δητῶς ἐξαιρομένη. Ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δυνατόν οὕτω διὰ μιᾶς, καὶ ὡς ἐν παρόδῳ, νὰ εἰσαχθῆ αὕτη ἐνταῦθα διὰ πρώτην φοράν, ἀφοῦ οὐδὲν δεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ νέας τινὸς ἀνακαλύψεως, ὃ δὲ Πλάτων φαίνεται ὁμιλῶν ὡς περὶ πράγματος τὸ ὁποῖον πάντοτε μέ-

χοι τοῦδε εἰσέρχεται ὡς τὸ ἔργον τοῦ λογιμοῦ. Ὁρισμένως ἐπίσης προὔπο-
τίθεται (508 A) ὅτι καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἀντικείμενον τῶν αἰσθήσεων εἶνε
ἐπιδεκτικὸν ταυτότητός τινος, ὅτι αἱ διάφοροι, ἐκ διαφόρων πλευρῶν ἢ
ἐκ διαφόρων ἀποστάσεων, ληφθεῖσαι εἰκόνες δύνανται οὐχ ἦττον νῦ ἀνα-
φερθῶσι πᾶσαι εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτό, τοιούτου ἢ τοιούτου μεγέθους, τοιαύ-
της ἢ τοιαύτης μορφῆς, ἀντικείμενον, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτου γίνεται σα-
φῆς διάκρισις μεταξύ ἐκείνου τὸ ὅποιον τὸ ἀντικείμενον τῶν αἰσθήσεων
—καίτοι τοῦτο οὐκ καθ' ἑαυτὸ ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ φαινομένῳ «ὑπάρχει»—
εἶνε ὡς ἐπακρωθῆς καθωρισμένον φαινόμενον, καὶ ἐκείνου ὡς τὸ ὅποιον
παρουσιάζεται μεταβαλλόμενον ἔσαι ἀναλόγως τοῦ τυχαίου σημείου ὅπου
εὗρισκεται ὁ ἀντιλαμβανόμενος. Πρόκειται ἄρα περὶ ἀ λ η θ ε ί α ς ἐ ν τ ῷ
φ α ι ν ὸ μ ῆ ῖ ο ν, περὶ ἐμπειρικῆς πραγματικότητος ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Kant.
ἢ ὅπου προϋποθέτει τὸ δυνατόν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς λειτουργίας τῆς
ἐννοίας (π. χ. τῆς ταυτότητος) ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ μάλιστα (ὅπως
ἀμφότες μετὰ τὸ χωρίον τοῦτο λέγεται) διὰ τοῦ ἀριθμεῖν, μετρεῖν καὶ
σταθμίζειν.

Τὰ διάφορα ταῦτα ἔχνη δεικνύουσιν ἴσως ὅτι ἀναφέρονται εἰς στάδιον
τῆς διαλεκτικῆς τοῦ Πλάτωνος μεταγενέστερον τοῦ τῶν προηγουμένων
μερῶν τῆς «Πολιτείας». Τὴν ἀκριβεστάτην ἀναλογίαν μῆς κατέχει πάντως
μεταγενέστερον σύγγραμμα: ὁ «Φίληβος» ὅπου, κατ' οὐσίαν, ἡ αὐτὴ ἀπο-
μεταγενέστερον σὺγγραμμα: ὁ «Φίληβος» ὅπου, κατ' οὐσίαν, ἡ αὐτὴ ἀπο-
δίδεται σημασία εἰς τὸ ἀριθμεῖν, μετρεῖν καὶ σταθμίζειν (55 E. ε.), ἔπειτα
ὅμως σαφῆς γίνεται διάκρισις μεταξύ τῆς καθαροῦς ἐπιστήμης ἀριθ-
μοῦ, μέτρου καὶ σταθμῶν καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ ἐφαρμογῆς αὐτῶν.
Εἰς τὴν «Πολιτείαν» ἐν μὲν τῷ ἑβδόμῳ βιβλίῳ γίνεται λόγος μόνον περὶ
τῆς πρώτης, ἐν δὲ τῷ δεκάτῳ μόνον περὶ τῆς δευτέρας χωρὶς ὅμως ὁητῶς
να σχετισθῶσιν ἀμφοτέρω πρὸς ἀλλήλας: ὁ «Φίληβος» ὑποστηρίζει ἀμφο-
τέρω καὶ διακρίνει ὡς ἐκ τούτου διττὴν τέχνην ἀριθμοῦ, μέτρου καὶ σταθ-
μῶν: τὴν καθαρὴν καὶ τὴν ἐφαρμοσμένην (57 D).

Ὅθεν ἱκανοποιοῦνται αἱ ἀξιώσεις τῆς ἐμπειρίας ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται,
ἦτο τοῦτο δυνατόν ἐκ τῶν προϋποθέσεων τῆς περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίας
καὶ τοῦ σημείου εἰς τὸ ὅποιον εὗρισκοντο αἱ γνώσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.
Ὅθεν δὲ καὶ ὁ ἐπίλογος οὗτος τῶν διαλεκτικῶν συζητήσεων τῶν προηγου-
μένων μερῶν δὲν ἀπέμεινεν ἄνευ κέρδους διὰ τὴν κατανόησιν τῆς μεθ ο -
δ ο λ ο γ ι κ ο - ἐ π ι σ τ η μ ο ν ι κ ῆ ς σ η μ α σ ί α ς τ ῆ ς Ἰ δ ε ἄ ς.